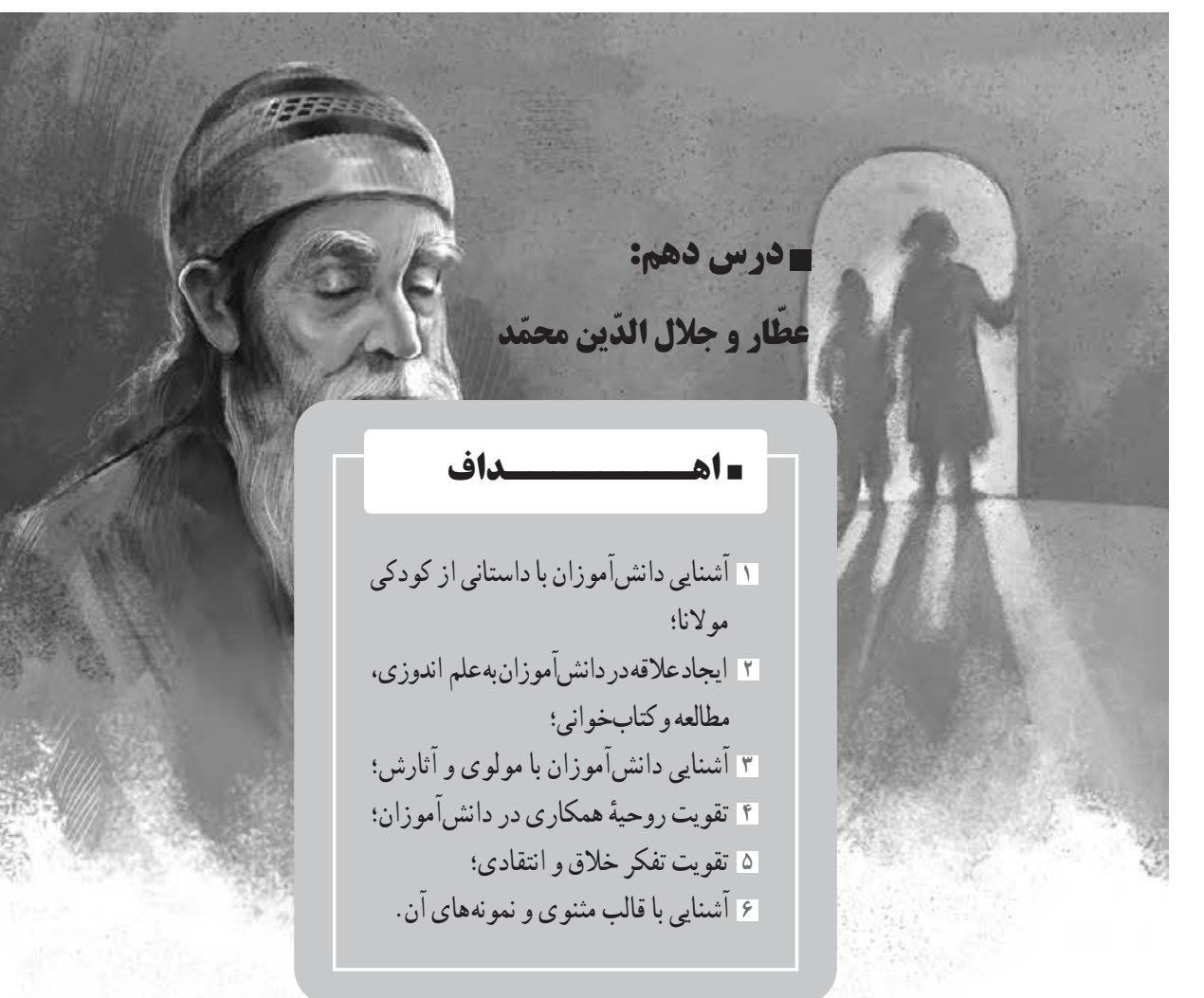

■ درس دهم: عطار و جلال الدین محمد

■ اهداف

- ۱ آشنایی دانش آموزان با داستانی از کودکی مولانا؛
- ۲ ایجاد علاقه در دانش آموزان به علم اندوزی، مطالعه و کتاب خوانی؛
- ۳ آشنایی دانش آموزان با مولوی و آثارش؛
- ۴ تقویت روحیه همکاری در دانش آموزان؛
- ۵ تقویت تفکر خلاق و انتقادی؛
- ۶ آشنایی با قالب مثنوی و نمونه های آن.

■ آموزش

جلسه اول	
آموزش درس	۴۰ دقیقه
درک مطلب	۱۰ دقیقه

روش‌های پیشنهادی تدریس

۱ ایفای نقش

۲ کارایی گروه

۳ پیش‌سازمان‌دهنده

بخش نخست این درس را می‌توان با روش «ایفای نقش» در کلاس اجرا کرد.
پیشنهاد می‌شود:

۱ به تعداد شخصیت‌های داستان، چند نفر از دانش‌آموزان مشخص شوند تا به ایفای نقش بپردازند.

۲ با بهره‌گیری از امکانات ساده، می‌توان شخصیت‌ها را حسی‌تر و ملموس‌تر ساخت. مثلاً با استفاده از صورتک‌ها، عکس‌ها و... این کار امکان‌پذیر است.

مناسب‌تر است که هر یک از شخصیت‌ها بخش مربوط به خود را در داستان حفظ کنند یا درس را به صورت نمایشنامه در آورند و سپس آن را اجرا کنند.

درس عطار و جلال‌الدین در فصل نام‌آوران آمده است، زیرا این دوازده مفاخر و مشاهیر ایران‌اند. عطار کتاب اسرارنامه را به یک کودک (مولانا) هدیه می‌دهد و او غرق در خواندن کتاب می‌گردد. این قسمت هدفی والا را به دنبال دارد. به این معنا که به دانش‌آموزان می‌آموزد تا از کودکی به اندوختن دانش علاقه نشان دهند.

جلسه دوم	
دانش زبانی	۲۰ دقیقه
حکایت	۳۰ دقیقه

دانش زبانی

دانش زبانی این درس به معرفی یکی از قالب‌های شعری می‌پردازد:
مثنوی: قالب شعری است که هر بیت آن قافیه‌ای جداگانه دارد و برای سرودن داستان‌ها و مطالب طولانی مناسب است. نام دیگر مثنوی «دوگانی» است.
واژه مثنوی از واژه «مَثْنی» به معنی «دوتایی» گرفته شده است.

شکل قافیه در قالب مثنوی را می‌توان به شکل زیر تصویر کرد :

«مثنوی» از قدیمی‌ترین قالب‌های شعر فارسی و خاص زبان فارسی است و در همه ادوار از آن استفاده می‌شده است «کلیله و دمنه» منظوم رودکی و «آفرین نامه» ابوشکور بلخی از اولین مثنوی‌های شعر فارسی دری است. فردوسی، نظامی، عطار، سنایی، سعدی، مولوی و جامی از مثنوی‌سرایان بنام‌اند.

حکایت

حکایت درخت علم نیز در ارتباط با مفهوم کلی درس عنوان شده است. دانش‌اندوزی و ارج نهادن به دانش و دانشمندان از آموزه‌های مهم دین است که در کلام پیامبر (ص) و امامان (ع) و به‌طور روشن و بارز در قرآن مجید بارها مطرح گردیده است. طلب علم یک فریضه است. جست‌وجوی علم، هر چند در دورترین نقاط باشد، واجب است. علم را حتی در ژرفای اقیانوس‌ها یا در اوج آسمان‌ها باید یافت، هر چند با رنج، درد و دشواری همراه باشد. ارزش دانش آن‌چنان مهم است که خالق یکتا به قلم و مرکب قسم خورده است: «نون و القلم و مایسرون» توصیه می‌شود همکاران ارجمند در تدریس بخش‌های مختلف این درس از سخنان بزرگان در مورد علم بهره‌جویند.

جلسه سوم	
۳۰ دقیقه	فعالیت‌های نوشتاری (۱)
۲۰ دقیقه	تمرین خواندن (روخوانی)

فعالیت‌های نوشتاری (۱): املا و دانش زبانی

- فعالیت شماره دو به منظور بالا بردن دقت و توجه دانش‌آموزان نسبت به واژه‌های جدید طراحی شده است.
- محمد و پدرش برای یک سفر تولانی صمرقند را ترک کردند. (طولانی — صمرقند)
- محمد از هر فرستی برای آموختن استفاده می‌کرد. (فرست)
- عطار نسخه‌ای از کتاب اصرارنامه خود را به محمد هدیه داد. (نسخه‌ای — اصرارنامه)

■ بهاء الدین به سفارش عطار مراغب محمد بود؛ چون او آینده درخشانی داشت. (مراقب) شایسته است به منظور پیشگیری از غلط‌آموزی، همکاران گرامی از به کار بردن واژگان هم‌آوا (فضا/غذا) در این نوع فعالیت‌ها پرهیز نمایند.

فعالیت شماره ۳:

همان‌گونه که می‌دانیم مثنوی قالبی است که هر بیت آن قافیه‌ای جداگانه دارد. شاید بهتر باشد در این بخش اشاره‌ای به قافیه داشته باشیم.

■ **قافیه** : در پایان ابیات واژه‌هایی قرار می‌گیرند که یک یا چند حرف آخرشان همانند است. به این واژه‌ها در شعر، «قافیه» می‌گویند.

قافیه در تأثیر بخشی و زیبایی شعر نقشی بسزا دارد و از مهم‌ترین تأثیرات آن تکمیل وزن است. یعنی آهنگ برخاسته از وزن را تکمیل می‌کند و در هر بیت مانند نشانه‌ای، پایان یک قسمت و شروع قسمت دیگر را نشان می‌دهد. با توجه به این توضیحات، قالب بخش «ب» مثنوی است.

جلسه چهارم	
۳۵ دقیقه	املا
۱۵ دقیقه	تمرین خواندن (روان خوانی با رعایت لحن)

تمرین خواندن (روان خوانی با رعایت لحن)

به منظور درک بهتر شعر و کیفیت بخشی به روان خوانی در این بخش به معنی و مفهوم برخی از ابیات حکایت درخت علم اشاره می‌گردد :

بیت دوم :

تو به صورت رفته‌ای بی خبر زان زشاخ معنی‌ای، بی بار و بر

یعنی : ای انسان بی خبر، تو تنها به ظاهر توجه کرده‌ای و از حقیقت آگاه نیستی و از معرفت بویی نبرده‌ای.

بیت سوم :

گه درخش نام شد، گاه آفتاب گاه بحرش نام شد، گاهی سحاب

علم، گاهی درخت علم، گاهی آفتاب علم و گاهی دریای علم و گاهی ابر علم نام می‌گیرد.
بیت چهارم:

آن یکی کیش صد هزار آثار خاست کمترین آثار او عمر بقاست
آن کسی که آثار زیادی از او پدید آمده است، کمترین اثرش رسیدن به جاودانگی است.

جلسه پنجم	
۳۰ دقیقه	فعالیت‌های نوشتاری (۲)
۲۰ دقیقه	ارزشیابی

فعالیت‌های نوشتاری (۲): نگارش

فعالیت شماره یک را می‌توان نمونه مناسبی برای تقویت درک متن به شمار آورد. این فعالیت می‌تواند سومین سطح درک متن یعنی تلفیق را پوشش دهد. تلفیق در واژه به معنای با هم آوردن، به هم بستن، مرتب کردن، آراستن و برهم نهادن است. منظور از این سطح، کنار هم گذاشتن و برهم نهادن همه اطلاعات متن و نتیجه‌گیری کردن است. ضمناً تولید متن در این بخش همراه با افزودن بخش‌هایی است که انتخاب و کاربردشان بیانگر درک صحیح متن است.

برای انجام دادن فعالیت شماره دو می‌توان از روش فهرست خصوصیات بهره جست؛ این روش کمک می‌کند تا به تمام ابعاد و جوانب موضوع توجه کنیم. در حالی که اگر به‌طور عادی بخواهیم به موضوع فکر کنیم، ممکن است بعضی از ابعاد و جوانب موضوع ناخودآگاه حذف شود یا ما از آن غافل بمانیم. در این روش، فهرستی از صفات و ویژگی‌های مختلف موضوع، مانند شکل، اندازه، رنگ، جنس و کاربرد تهیه می‌شود. سپس بر هر خصوصیت متمرکز می‌شویم و موضوع اول و دوم را با هم مقایسه می‌کنیم. در این بخش جدول مقایسه کتاب و درخت با بهره‌گیری از روش فهرست خصوصیات به صورت بسیار خلاصه آمده است. می‌توان به ویژگی‌های بیشتری اشاره نمود و جدول را گسترش داد.

مقایسه کتاب و درخت					
اندام‌های درخت	اندام‌های کتاب	انواع درخت	انواع کتاب	فایده‌ها و زیبایی‌های درخت	فایده‌ها و زیبایی‌های کتاب
ریشه	کتاب‌ها هم مانند درخت‌ها از قسمت‌هایی درست شده‌اند. ریشه کتاب‌ها به موضوع آنها	همیشه سبز	محتوای برخی کتاب‌ها مانند خار است و ضررشان بیشتر از منفعتشان است. برخی کتاب‌ها ارزش مطالعه ندارد.	سایه	کتاب‌ها هم بار می‌دهند و نمره و بار آنها به قدر و قیمت خواندگانشان می‌افزاید.
تنه	بستگی دارد. برخی از کتاب‌ها بی‌ریشه و بازاری‌پسند و برخی دیگر با اصل و نسب و با ریشه‌اند.	میوه دار	گاهی درخت‌ها مانند چتری بر ذهن ما سایه می‌اندازند و موجب آرامش خیال ما می‌گردند.	میوه	کتاب‌ها گاهی خود ماندگار می‌شوند و گاهی موجب ماندگاری و شناخت بیشتر یک سرزمین، آیین، رسم و ... می‌گردند.
ساقه	بعضی از کتاب‌ها در ذهن ما شاخ و برگ می‌دهند و مطالب جدید و نو را به ذهن متبادر می‌کنند.	خاردار	چتری بر ذهن ما سایه می‌اندازند و موجب آرامش خیال ما می‌گردند.	چوب	...
برگ	...	چتر دار	...	ماندگاری خاک	...
...	...	...	...	...	...

جلسه ششم

۵۰ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (۳)

فعالیت‌های نوشتاری (۳): کارگاه نویسندگی

فعالیت یک: از آنجایی که موضوع کارگاه نویسندگی، تهیه روزنامه دیواری است، روش «نقشه ذهنی» برای تهیه روزنامه دیواری پیشنهاد مناسبی است.

نقشه ذهنی یکی از روش‌های مهم درسی است که دانش‌آموزان از آن استفاده می‌کنند. در این روش پس از رسم یک نمودار، با واژه‌ها یا جملات کلیدی به آن شاخ و برگ می‌دهند. یکی از روش‌های آسان و مشهور نقشه ذهنی قرار دادن یک دایره در مرکز است. موضوع اصلی درس در این دایره مرکزی نوشته می‌شود. در اطراف دایره مرکزی باید دایره‌های دیگر یا اشکال دیگر رسم کرد و واژه‌ها و جمله‌های کلیدی را در این دایره قرار داد. اگر موضوع ادامه‌دار باشد، می‌توان در امتداد هر دایره دور دوم، دایره‌های دیگر رسم کرد و واژه‌ها و جملات کلیدی مربوط را در آن قرار داد.

نقشه ذهنی، نموداری درختی است که برای بیان کردن واژه‌ها، ایده‌ها، فعالیت‌ها یا موارد دیگر

مربوط به یک کلیدواژه یا ایده، مورد استفاده قرار می‌گیرد. این نمودار برای تولید، سازماندهی و ساختاردهی ایده‌ها و افکار به کار بسته می‌شود و در حل مسئله، فرایند تصمیم‌گیری و نوشتن می‌تواند مورد استفاده قرار بگیرد. عناصر یک نقشه ذهنی به صورت ادراکی است و مطالب، با توجه به اهمیت آنها، در قالب گروه‌ها، شاخه‌ها و قسمت‌های متفاوت نشان داده می‌شوند. نقشه ذهنی مجموعه‌ای از اشکال هندسی یا نمودار(دیاگرام) برای نمایش واژه‌ها، ایده‌ها، فعالیت‌ها و موارد دیگر است که حول یک نقطه مرکزی یا واژه کلیدی به طور محوری کشیده می‌شود.

فواید استفاده از نقشه ذهنی

- ۱ نقشه ذهنی برای ایجاد، تصویرکردن، ساختاردهی و طبقه‌بندی ایده‌ها در زمینه مطالعه و تحقیق، حل مسئله و تصمیم‌سازی کاربرد دارد.
- ۲ با استفاده از نقشه ذهنی می‌توان به سرعت، ساختار یک موضوع را شناسایی نمود.
- ۳ می‌توان ارتباط بین اجزای سازنده موضوع را درک کرد.
- ۴ با این روش، ارتباط و پیوندها مشخص‌تر می‌شود و دانش‌آموز با فراگیری واژه‌ها و جملات کلیدی می‌تواند مضمون درسی را بهتر و عمیق‌تر درک کند.
- ۵ نقشه ذهنی با ارائه دادن نمای شعاعی، شکلی و غیر خطی، مغز را به موازات تلاش برای حل مسئله و فعالیت‌های سازمان‌دهی، به سمت بارش فکری هدایت می‌کند.
- ۶ نقشه‌های ذهنی را می‌توان برای مرور آموخته‌های پیشین نیز به کار بست.

جلسه هفتم	
۵۰ دقیقه	املاي پایانی

در املاي تفريري قرائت صحيح متن بايد جدی تلقی شود، زیرا دانش‌آموزان با گوش کردن و شنیدن آن در حقیقت با «تلفظ معیار» آشنا می‌شوند و به این ترتیب زبان گفتار خود را تصحیح می‌کنند. در تلفظ معیار نباید لهجه‌های محلی دخالت داده شود و از عامیانه تلفظ کردن واژه‌ها باید پرهیز شود و چون قرائت متن فارسی رسمی مطرح است از تلفظ به زبان محاوره‌ای هم باید خودداری گردد.